

item in una Hollandiae an. 1684. ; item in una Boscoducensi an. 1685. (53) ; item in Coloniens. an. 1719. in Moguntina 1721. (54) ; item in una Paderborn. an. 1725. (55) : in una Coloniens. an. 1725 (56) ut alia praeteream.

In suprema Congr. S. Officii feria IV. 18. Iunii 1831. discussum fuit dubium propositum ab episcopo Cameracensi : « Utrum in dioecesi Cameracensi, ubi conc. Tridentinum promulgatum fuit, haberi debeant matrimonia protestantium, qui nunquam religionem catholicam amplexi sunt, quique coram magistratu civili tantum contraxere, *veluti nulla aut veluti dubia?* » Responsumque ab eadem est « matrimonia ibi *inter haereticos* contracta habenda esse ab Ecclesia *tanquam invalida.* »

Eadem responsio ab hac ipsa congreg., data est vicario generali Parisiensi D. D'Astros, non obstantibus rationum momentis ab eo prolatis pro valore coniugiorum, quae contrahuntur ab haereticis *inter se* in Galliis, et quamvis affirmaverit firmam ibidem sententiam praevalere de eorumdem coniugiorum valore : idque feria IV. die 26. Febr. 1817.

Atque haec documenta attulisse sufficiat, quae collecta sunt tum ex Congr. suprema SS. Inquisitionis, tum ex Congr. Concilii, tum ex sac. poenitentiaria, aut ex responsis summorum pontificum, quaeque unanimi consensione conspirant in pronunciandis invalidis coniugiis clandestinis omnibus, quae celebrata fuerint, aut celebrentur sive ab haereticis *inter se*, sive ab haereticis cum catholicis ubicumque semel fuerit decretum Tridentinum promulgatum. Nam plura alia mihi praesto essent, quae luculenter evincunt, constantem hanc fuisse et esse Sedis apostolicae doctrinam et praxim, quaeque proferre possem, si opus adhuc esset post ea, quae haecenus adduxi. His addunt impugnatores

(53) Ibid. in Act. p. LIII.

(54) Ibid. p. LX.

(55) Ibid. p. V.

(56) Ibid. p. LX.

valoris eiusmodi coniugiorum, *nunquam* Ecclesiam vel unico in casu ratum habuisse coniugium, quod ab haereticis in locis, in quibus publicatum est decretum Tridentinum, celebratum fuerit, multo vero minus coniugium mixtum.

§. IV.

Argumentorum, quae pro utraque sententia allata sunt, episcris.

Eo quo par est animi candore argumenta, quae a theologis ac iuris canonici peritis ad propugnandum proprium placitum urgeri consueverunt, attulimus ; nunc vero ea invicem conferre debemus, eorumdemque vim expendere, ut, quae nobis magis probetur, sententia demum promatur.

Expendentes igitur fundamenta, quibus innituntur propugnantes coniugiorum, de quibus agitur, valorem, deprehendimus huc ea revocari : 1. Noluisse concilium haereticos suo decreto obstringere, ut patet ex clausula de publicatione ipsius decreti in singulis parocciis ad incommoda vitanda, quae alioquin orirentur ; 2. nihil adhuc generatim et universe ab apostolica Sede definitum ; 3. praesumendam esse eiusdem apostolicae Sedis conniventiam aut tacitam, vel etiam manifestam, eo quod ab haeresi conversos non adigat ad renovationem consensus coram paroco ac testibus ; praesertim vero 4. ex Brevi Gregorii XVI. ad episcopos Bavariae, in quo tanquam valida ea haereticorum connubia perinde ac mixta perhibentur ; 5. urgent haesitationem Benedicti XIV., imo et contrariam eius mentem cum hoc negotium in congregationibus Romanis agigaretur, quae supponi nequeunt, si quidpiam certi fuisset ab Ecclesia aut ab apostolica Sede statutum ; 6. impossibilitatem adimplendae formae Tridentinae tum ex parte haereticorum, tum ex parte catholicorum, cum prohibeantur parochi, etiamsi vellent haeretici coram ipso consensum suum emittere, illorum coniugiis assistere ; 7. diversam de-

munum sentiendi et agendi rationem, quae circa eiusmodi coniugia pro diversis epochis obtinuit in Galliis.

Porro, ut patet, eiusmodi argumenta magna ex parte non prae se ferunt nisi meras coniecturas, easque levis admodum momenti.

Etenim, noluisse concilium suo decreto haereticos obligare, est aperte contra veritatem; conditio ipsa seu clausula, quae a Tridentinis Patribus apposta est de publicatione sui decreti in singulis parocciis, ut vim habeat, et quidem post mensem a publicatione, liquide ostendit mentem fuisse concilii obligandi etiam haereticos ubicumque fuerit suum decretum publicatum; alioquin frustra illam conditionem apposuisset. Praeterea id ipsum luculenter constat ex eiusdem concilii historia, ut vidimus. Ergo primum hoc argumentum eliminandum est.

Nihil esse ab apostolica Sede hac de re universim definitum, verissimum est, cum eiusmodi definitione opus non sit, eo ipso quod iamdiu ab ipso concilio res fuerit definita generali suo decreto, quo omnes indiscriminatim abstrinxit ad servandam formam a se constitutam in celebratione coniugiorum sub nullitatis poena. Adeoque et hoc secundum argumentum eliminari debet.

Praesumi vero non posse apostolicae Sedis sive expressam sive tacitam conniventiam, abunde liquet ex perpetua, iugi, constantique eius agendi ratione. Ex ea enim constat tum *negative*, tum *positive*, nunquam ipsam connivisse. *Negative* quidem, quia nec unum proferri potest exemplum, quod ratum ipsa habuerit coniugium sive ab haereticis inter se celebratum, sive mixtum sine forma Tridentina initum ubi publicatum fuerit concilii decretum. *Positive*, ut patet ex omnibus resolutionibus, quae datae sunt sine a Rom. pontificibus, sive a sacris congregationibus a sec. XVI. usque ad medium seculum XIX. nempe quoties in casibus particularibus super his consultata fuit. Exinde contrariae sententiae theologi sic potius suum instaurant argumentum. Quando contraria legislatoris voluntas est manifesta, nec benignae interpretationi, ut evi-

dens est ac receptum in materia *de legibus*, locus relinquatur, neque contraria consuetudo vim ullam habere valet, utpote cum ad eam, ut potens sit ad abrogandam legem, tacitus saltem et legalis legislatoris consensus sit necessarius (57). Porro tantum abest, ut apostolica Sedes siluerit, ut innumeras pene contrarias declarationes ad hanc usque diem emiserit. Quod si in aliquibus particularibus casibus ex prudentiae regula matrimonia isthaec invalida expresse non declaravit, maioris damni vitandi causa, privatim nulla ea fuisse edixit; quo spectat illa formula: *ad mentem*; deinde subditur: *mens est non esse valida censenda* (58). Idecirco tertium pariter hoc argumentum de conniventia apostolicae Sedis eliminandum est.

Gregorium vero XVI. in Brevi ad episcopos Bavariae expressam S. Sedis conniventiam nulla prorsus ratione significasse, exinde patet quod in eo de clandestinitate coniugiorum ne verbum quidem habeatur. Totus igitur summus pontifex fuit in asserenda coniugiorum firmitate, quae semel legitime ac valide sive ab haereticis inter se, sive cum catholicis fuerint celebrata. Adeoque extranea omnino sunt, quae ab adversariis dicuntur, a quaestione hac nostra. Imo non desunt documenta, quae evincant Gregorium XVI. oppositam prorsus sententiam

(57) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 97. art. 5. ad 3. nec non Suarez *De legibus* lib. 7. cap. 48 n. 20. quorum vestigiis inhaerent doctores plerique omnes. Plura de hoc principio invenies in Dissert. Domin. Turani soc. Iesu *De mente conc. Trident.* part. II. §. 7. inter *Folia sacr. congreg. concilii* edita a reverendiss. p. D. Cavalchini. Romae 1741.

(58) Cf. Nepom. Tropper ex ord. min. *Tractatus duo in quibus impedimenta matrimonii contractum impediunt et dirimunt explanantur.* Monachii 1655. part. II. n. 337.

Reipsa in causa *Hollandiae matrimoniorum*. 23. Augusti 1681. et in causa *Boscoducensi* 15. Febr. 1685. sacr. congr. censuit abstinendum ab expressa resolutione, sed rescripsit: *Secretario cum Sanctissimo ad mentem*. Ut autem exponit card. Petra loc. cit. n. 25. seq. « Sententia quidem sac. congregationis erat, matrimonia haereticorum cum catholicis coram ministro haeretico iis in locis contracta, esse invalida, sed tamen non expedire huiusmodi declarationem edere, ne catholici nimium gravibus obicerentur periculis. »

tenuisse, quae partim allata sunt, partim afferentur (59). Igitur et hoc fundamentum nullum est, adeoque concidunt, quae superstructa sunt; eo vel magis quod provinciae protestantes regno Bavariae adiectae non fuerint nisi postita dictam *restauracionem* nempe an. 1814. ac praeterea forte in illis decretum Tridentinum non fuerat publicatum.

Quae autem de se ipso refert Benedictus XIV. deque sua haesitatione in op. *De synodo*, coarctantur ad sola matrimonia Hollandiae ob peculiaria illius regionis adiuncta, in quibus etiam a nonnullis dubitabatur, num reipsa in singulis parocciis publicatum Tridentinum decretum fuerit, ob perpetuos bellicos motus, quibus aetate illa status foederati agitati erant.

Accedit, responsum congregationis S. officii ad hanc ipsam quaestionem an. 1671. a Ioanne episcopo Castoriensi, et per provincias confoederatas vicario apostolico Romae propositam, datum, nempe « Non convenire, ut ea quaestio a S. officio de- » finiretur, verum statueret ipse, quod crederet animarum sibi » creditarum saluti maxime expedire » maiorem creasse difficultatem. Nam quum episcopus Castoriensis iudicaverit tum ad scrupulos abigendos, et ad varias difficultates vitandas, tum ad servandam pacem et catholicorum persecutiones praecavendas plurimum expedire, ut eiusmodi matrimonia reputarentur valida; hoc suum iudicium post reditum ex Urbe episcopo Gandavensi per litteras datas die 14. Augusti an. 1685. et Antonio Hoessac, cathedralis Antwerpiensis canonico, sub die. 17. Decemb. eiusdem anni, non tam commendavit, quam enixe prae-

(59) Sane in quodam voto pro suprema S. officii congreg. 11. Aug. 1825. §. 25. ita tunc ab. Maurus Cappellari, postea Gregorius XVI. mentem suam hac super re aperuit: « È da osservarsi che le disposizioni e dichiarazioni per » in Belgio servir possono bensì di *norma* per giudicare se convenga esten- » dere ad altri determinati luoghi la detta Costituzione (Benedettina), ma non » per inferire, che dun que in parità di circostanze seco porti, che debba » ella interdersi estessa *a iure* senz' altra dichiarazione della S. Sede, richie- » dendosi per estenderla altrove *l'istessa suprema autorità*, da cui emanò per » l' Olanda, cioè l' autorità pontificia. » Ex quo principio concludit pro nullitate istorum matrimoniorum, ubi declaratio Benedicti XIV. extensa non fuit.

cepit ad praxim deducere; nec contra hoc praeceptum quidpiam a S. Congregatione reclamatum est, licet illud eidem fuerit communicatum, ut refert Stalenus (60). Denique episcopus Antwerpiensis in sua relatione ad S. Congregationem de praxi suae dioeceseos data, testatus est, de valore eiusmodi Matrimoniorum nullum ibi esse dubium, saltem post pacem Monasteriensem, in qua speciali ratione cautum fuerat, matrimonia in foederato Belgio celebrata debere etiam in Belgio Hispanico reputari valida (61).

Hisce omnibus permotus Benedictus XIV. se animo pendentem exhibuit, cum hoc de negotio ageretur in sacris congregationibus, atque etiam in partem faventem se inclinare fassus est. Caeterum ad alias regiones quod attinet, quaenam mens steterit Benedicto XIV. hac super re patet tum ex ipsa celebri sua declaratione; tum ex iis, quae immediate post ipse gessit. Etenim in declaratione pro matrimoniis Hollandiae, statuit ut » de iis *iuxta canonica iuris communis principia, probatasque in » similibus casibus alias editas a s. congregatione concilii resolutiones, ubi disputatio contingat* decidant (62). » In una vero Ulmensi, quae ut vidimus, resoluta est an. 1742. seu anno immediate insequenti a data declaratione pro Hollandia, conjugium initum inter catholicum et acatholicam sine praesentia parochi pronunciatum fuit *nullum*.

Demum non dicit *absolute* Benedictus XIV. haud fuisse inter se conformes resolutiones sac. congregationum, sed *propter varietatem circumstantiarum, quae modo in una facti specie aderant, modo in altera desiderabantur*: Quibus tacite alludit ad ea, quae retulimus de episcopi Castoriensis consultatione, deque sac. congregationis resolutione, et iis, quae subsequuta sunt. Dempta igitur harum circumstantiarum diversitate, sibi constiterunt tum concilii tum aliarum congregationum de-

(60) In *Dissertat. theolog. polit. De matrimon. haeretic.* part. II. c. IV.

(61) Cf. Io. Nep. Tropper op. et loc. cit. n. 555.

(62) §. Ult.

creta ; scilicet in protuenda coniugiorum nullitate , quae sive ab haereticis inter se , sive inter catholicum et acatholicam , et vicissim , celebrantur illis in regionibus , in quibus Tridentinum decretum publicatum est et executioni mandatum. Ergo nec Benedictus XIV. ullum praebet huic sententiae fundamentum.

Quod autem sexto numero ponitur argumentum , illud est quod solam veram difficultatem creet. Quamvis vero ea non semel in ipsis congregationibus Romanis proposita fuerit , nunquam , quod sciam , expresse resoluta est. Duo porro certa sunt , nimirum 1. legem Tridentinam ipsos acatholicos obligare , ubi semel fuerit rite promulgata et in usum deducta ; 2. nec tamen posse parochos catholicos acatholicorum nuptiis praesentiam suam exhibere (63). Quid igitur factu opus est ? Sunt qui respondeant his in casibus recurrendum ad generale illud principium , legem humanam non obligare ubi physica aut moralis eam observandi impossibilitas interveniat ; atque idcirco in subiecta materia , perinde ac si parochus absens fuerit , aut nec possibilis nec tutus ad eum pateret aditus , satis esse , ut interdum a catholicis ipsis fit , adimplere decretum Tridentinum ex ea saltem parte qua potest , nuptias celebrando praesentibus duobus aut tribus testibus (64).

Verum alii reponunt , assertum principium eatenus tantum valere , quatenus impedimentum servandi legem aliunde proveniat , quam ex culpa eius , qui legis obligatione adstringitur , ne

(63) Et vero Congreg. concil. die 22. Iun. 1624. rescripsit : « Sive alter tantum » ex coniugibus sit haereticus , sive ambo , nullatenus debere parochum haereticorum matrimonio assistere. » Et in dubiis iurisdictionis capellanorum exercitus die 6. Mart. 1694. cum propositum fuerit VIII. loco : « An capellani » catholici assistere possint matrimoniis acatholicorum cum acatholicis et respective catholicis etiam intra fines Italiae ? » Resp. *Negative*. Quod quidem ad haec usque tempora Rom. pontifices confirmarunt , ut notum est.

(64) Ita censuisse card. Bellarminum refert Sgozar in *Theol. radical. tract.* 116. cap. 4. *De matrim. clandest.* page 528. eiusque meminisse *Rotam Rom. Decis.* 508. n. 23. Atque insuper ita etiam respondisse congreg. concilii die 26. Sept. 1602. et in *una Belgii* 27. Mart. 1652. iuxta decretum quod refert et

alioquin culpa ipsa commodum afferat exemptionis (65). Adeoque ex sola ipsorum haereticorum malitia fit , ut gravia oriantur incommoda , cum ex ipsis pendeat legem servandi potestas.

Nos vero addimus , quod si quidpiam roboris haberet eiusmodi exceptio , frustra omnino hoc decretum sancitum a Tridentino concilio et constitutum fuisset respectu haereticorum omnium , qui sive sub principibus acatholicis sive sub principibus catholicis degerent ; frustra item respectu coniugiorum mixtorum. De primis non est dubium , et res patet per se , cum istorum coniugiis parochus catholicus interesse non possit ; adeoque omnia omnino ipsorum matrimonia valida essent sine praesentia parochi inita ubi publicatum est concilii decretum. Quoad matrimonia mixta id apertum fit ex communicatione partis exemptae alteri parti ob individuitatem contractus ; adeoque et haec pariter omnia valida forent. In hac hypothesi , frustra iterum tot per tria continentia secula dubia proposita fuissent sacris congregationibus circa valorem eiusmodi coniugiorum ; inania , imo et falsa evaderent earundem responsa ac resolutiones , quibus nulla declarata sunt eiusmodi connubia sive acatholicorum inter se , sive mixta. Falsae item evaderent tot Rom. pontificum declarationes. Nominatim vero supervacanea foret celeberrima Benedicti XIV. declaratio pro matrimoniis Hollandiae , eiusque in tot provincias , ut videbimus , ab eius successoribus facta extensio. Quorsum enim et declaratio et extensio eiusmodi si omnia haereticorum matrimonia ea de causa valida essent ? Cum vero haec omnia absona prorsus sint , Sedi apostolicae in iuriosa ac dictu etiam impia , planum fit et hoc fundamentum esse eliminandum.

exornat card. Vinc. Petra maior poenitentiarius tom. IV. *Comment. ad Constit. XII. Ioannis XXII.* n. 50 et Fagnanus in cap. *Si clericus* n. 58. *De foro competent.* Ast perperam ; nam de alia omnino re disserunt eiusmodi auctores , sed de casu , in quo parochus re ipsa sit absens , nec tutus pateat ad eum aditus , ut videre est apud card. Petra et Fagnanum loc. cit.

(65) Ita in causa *Wormatiens.* 7. Iul. 1751. disserebant theologi. Cf. *The-saur. resolut.* tom. V. pag. 157.

Quod demum septimo loco petitum est argumentum ex diversa sentiendi agendique ratione, quae circa haeticorum coniugia, aut coniugia mixta pro variis epochis obtinuit in Galliis, iamdiu eliminatum est ex multiplicibus Rom. pontificum, sacrarumque congregationum rescriptis ac resolutionibus, quibus nullo cuiusvis epochae ac diversi status acatholicorum discrimine facto, illorum coniugia nulla ac irrita pronunciata sunt. Hoc ex allatis superius documentis evidenter innotescit.

Falsum pariter ex iisdem documentis deprehenditur, quod a nonnullis incaute adicitur, Ecclesiam non adigere haeticos ad catholicam fidem conversos ad renovandum consensum coram parochis ad normam Tridentinae legis. Nam certum est Ecclesiam eiusmodi renovationem exigere, quoties sine periculo fieri potest, aut dissimulare, si periculum instet, eosque relinquere in bona fide, ut aiunt, aut in radice sanare (66).

Et haec quidem quoad fundamenta prioris sententiae, quibus eiusmodi matrimoniorum valor propugnatur. Ex collatione animadversionum, quae ab huius sententiae impugnatoribus fiunt ad vim enervandam argumentorum pro validitate coniugiorum, quae ab haeticis contrahuntur in locis ubi decretum Tridentinum promulgatum est, quisque intelligit ea nullius penitus roboris esse, ac serio discussa prorsus evanescere. Constat siquidem quaecumque proferuntur ab horum matrimoniorum fautoribus aut meris inniti coniecturis, aut falsis hypothesibus, quae nullo negotio disiciuntur.

(66) Reipsa etiam D. Bouvier. *Instit. theolog. De matr.* art. IV. §. 2. refert « in nonnullis Germanicis dioecibus, ex. gr. in Frisingensi, testante Collet » tom. XIV. matrimonium haeticorum ad fidem catholicam redeuntium iterantur. » Ita quidem; ast non solum in Germaniae dioecibus, sed ubique locorum, dummodo rerum adiuncta patiantur, renovatur eiusmodi consensus ab iis, qui catholicam religionem, abiurata haesi, profitentur. Cumque rerum adiuncta id poscant, venia conceditur parti ad veram fidem conversae novae inveniendi nuptias, ut caeteris omissis, constat ex decr. sac. congreg. concilii in causa Wormatiensi an. 1731. 15. Febr. in qua non solum referuntur decreta iamdiu in eundem sensum emissa de nullitate coniugiorum, de quibus est sermo, inter haeticos, verum etiam tribuitur facultas aliud inveniendi coniugium. Cf. in *Thesaur. resolut.* tom. V. pag. 157 seqq.

Ast idem ne ferendum est iudicium de argumentis, quae a contrariae sententiae theologis et canonistis urgentur ad eiusmodi coniugiorum valorem impugnandum? Nil minus. Etenim quum haec innitantur universim tum legi ipsi a concilio Tridentino sancitae, qua indiscriminatim nulla ac irrita fiunt connubia omnia, quae iuxta formam a se constitutam, ubi fuerit sancitum decretum rite promulgatum; tum innumeris prope innitantur constanti Ecclesiae et apostolicae Sedis facultatem praebentis hisce in casibus parti conversae transeundi ad nova vota, aut quando ambo ita dicti coniuges ad catholicae Ecclesiae unitatem se recipiunt, praecipientis renovationem consensus iuxta formam Tridentinam; aut si rerum adiuncta id non patiuntur, eiusmodi coniugia sanantis *in radice*, aut relinquentis eos in bona fide, ut aiunt, et dissimulantis (67), concludunt, nisi documenta haec omnia expungantur ac destruantur una cum lege Tridentina et Ecclesiae praxi, necesse ineluctabiliter sit, ut inferatur, nulla ac irrita esse prorsus eiusmodi sive mixta, sive haeticorum inter se inita coniugia.

Huius illationis ineluctabilem vim perpendentes haud pauci theologo, qui leviter nimis, specie capti rationum, quae a propugnatoribus valoris horum coniugiorum efferuntur, in hanc sententiam concesserant, non modo pedem ab illa retraxerunt, sed palam professi sunt, sententiam illam omni probabilitate destitui, neque attendendos eiusmodi theologos esse aut canonistas (68).

(67) Hac ratione facile explicatur quod dictum est de incolis Palatinatus Neoburgici, qui cum ad unitatem catholicam redierint, ad renovanda propria coniugia rissime compulsi fuerint, quamvis in provincia illa decretum Tridentinum fuerit publicatum. Nam aut eos apostolica Sedes in bona fide reliquit ac dissimulavit, aut eos ab servanda hac lege dispensavit, sanando eiusmodi coniugia *in radice*.

(68) Sic inter caeteros Placidus Bockhn op. cit. ad tit. *De clandestinit. desponsat.* nec non Io. Nepom. Tropper op. cit. n. 556. cuius verba hic describo: « Bockhn, inquit, Reiffenstuel et Holzmann ll. cc. cum Lessio, Thenhaven in

Quae cum ita se habeant, iam quisque intelligit, nos haud posse sententiam, seu potius veram doctrinam de nullitate coniugiorum, de quibus agitur, non amplecti, eamque non tueri.

Asperam forte doctrinam hanc nonnullis in theologicis aut canonicis disciplinis non admodum versatis accidere haud diffitemur, si res *theoretice* spectetur; ast si *practice* ac in ordine reali, ut aiunt, perpendatur, plurimum eiusmodi asperitatis doctrina haec deperdet. Multo vero minus haeretici habent, quod de ea iuste conquerantur, aut in Ecclesiam catholicam hac de causa insurgant.

Etenim, ut ex dicendis in insequenti articulo patebit, Ecclesia mitissima se cum haereticis ratione se gessit ac gerit; nullam unquam iis hac de causa molestiam intulit aut infert. Dissimulatione passim ac tolerantia utitur, ac si quid ex hac doctrina et praxi provenit, vertitur demum in bonum ipsorum acatholicorum, si quando contingat eos in Ecclesiae catholicae sinum redire, dum ipsis indulgetur, ita poscentibus rerum adiunctis, vel ob mutua dissidia, vel ob separationem ab invicem, aliaque eiusmodi, novas inire nuptias, uti ex non paucis resolutionibus liquet, aut proprium instaurare coniugium si ambo convertantur coniuges.

Argumento denique evidenti quod eiusmodi doctrina acatholicos non permoveat, est ipsa eorum agendi ratio. Nam quamvis doctrina, quam adstruimus, notissima sit ac pene innumeris voluminibus typis quavis aetate et ubique locorum mandatis vulgata ac propugnata, scilicet in Germania, in Belgio, in Galliis, in Italia et alibi, ut constat ex allegatis auctoribus et documentis; tamen, quod noverim, nemo unus conquestus est, aut litem movit, imo ne iscivit quidem. Nulla igitur erat ratio

» *Nucleo iuris canon.* I. IV. aliisque nullam probabilitatem valori illorum matrimo-
 » trimoniorum admittunt, asseruntque *nec attendendos esse oppositos DD.*, nec
 » eorum opinionem in praxi consulendam, cumque videam haec ab illis non
 » immerito dici, libenter illis adhaerendum arbitror, tametsi aliquando in hoc
 » tractatu ante aliquot annos edito, in oppositum propendere visus fuerim. »

quare deberemus veritatem dissimulare aut silentio premere inconsulto. Caeterum si his non obstantibus, cuiquam magis arri- serit prima sententia, dummodo se extricet ab allatis documentis per nos licet, ut ei adhaereat.

§. V.

Sententia, quae tenet irrita esse clandestina Matrimonia haereticorum ac mixta, ulterius illustratur, certis limitibus definitur ac vindicatur.

Iam ad plenioram rei declarationem quaedam occurrunt animadvertenda, quae hic subiicimus.

Primum est, non debere permisceri bonam, quam vocant, fidem, qua ab haereticis in praefatis rerum adiunctis celebrata coniugia sunt, cum legitimitate eorundem connubiorum ob prudentem Sedis apostolicae dissimulationem. Nam etiamsi Ecclesia prudenter dissimulet ac toleret eiusmodi connubia, ea tamen minime probat, aut pro legitimis habet. Sane in instructione a sac. congregatione concilii data ad episc. Rosnaviensem fer V. 16. Mart. an. 1780. legitur: «*Quamquam enim commendata provisio*
 » *(scilicet constitutio Benedictina) donec per S. Sedem apostolicam*
 » *aliter declaratum non fuerit, tanquam pro non extensa ad*
 » *Hungariam ab omnibus censenda sit, priora tamen (matri-*
 » *monia) nempe haereticorum inter se coram ministro haeretico*
 » *inita, ita a te oportet dissimulari, ut super eorundem validitate*
 » *sive invaliditate ab omni prorsus abstineas nedum ferendo iudi-*
 » *cio, verum etiam promovenda disputatione, ex qua non tam*
 » *utilitatis fructus, quam offensionis et periculi motus in catholi-*
 » *cae religionis perniciem foret expectandus; posteriora autem,*
 » *scilicet catholicorum cum haereticis, quae apostolica Sedes, prout*
 » *ex eodem, quem laudas, fel. rec. Benedicti XIV. plane didice-*
 » *ris, in aliquibus locis, cum ea impedire non valeat, tolerat qui-*
 » *dem, et ecclesiastica quadam prudentia, commiseratione,*
 » *et mansuetudine, ne maiora enascantur mala, dissimu-*
 » *lat (69). »*

(69) Apud Roskovány *De matr. mixtis* tom. II. p. 559. §. *Noveris*, ita manu

Eiusmodi porro dissimulationem aestimari omnino non posse tanquam *approbationem*, prout quidam autumarunt iuxta regulam glossae (70), patet tum ex aliis capitibus, tum ex declaratione Gregorii XVI. de extensione, ut postea videbimus, Benedictinae decretalis ad Hungariam, quae locum habere non potuisset, si illa dissimulatio tanquam tacita approbatio eiusdem extensionis haberi debuisset. Ad summum ex eiusmodi dissimulatione repeti posset *bona fides*, quam vocant, illorum, qui coniugia valide se contrahere censent in locis, in quibus decretum Tridentinum promulgatum est.

De eadem prudenti dissimulatione, qua utitur Ecclesia, alia suppetunt documenta. In sac. congreg. concilii, quamvis ageretur de regionibus, in quibus concilium Trident. publicatum fuerat, respondit: « Ne catholici, qui aliquando matrimonium » cum haeticis inierunt sine parochi praesentia, *ni mihi gravi-* » *bus obicerentur periculis* (ut legitur in *Iprensi* §. *Verumtamen*) » noluit de eorumdem matrimoniorum nullitate quidpiam edicere. » Deinde rescriptum his verbis coactatum fuit: « Ad » mentem cum Sanctissimo, scilicet, si esset respondendum » dubio, esset respondendum *negative* » id est esse invalida.

Interdum eadem S. congreg. aestimavit, aliud esse prudentiale capiendum temperamentum. Nam in causa *Iprensi in visit. sacror. liminum* 17. Aug. 1737. §. *Attamen* haec habentur: « Si qui in haeresi coniugium invalide inierint, forma » Tridentini non servata, subindeque ad catholicam religionem » conversi, bona fide in eo perseverant, suoque coniugio adhaerent, relinquendi potius videntur in eadem bona fide, » quam de nullitate monendi, ne alias, cum velint matrimonium, renovato consensu coram parochio catholico convalidare, plurimis gravibus subiiciantur periculis, quae facile

propria a Pio VI. haec verba digesta sunt. Id ipsum scriptum fuit an. 1794, 28. August. feria V. ad episc. Agriensem in Hungaria.

(70) In cap. *Super eo de cognat. spirit.* ubi super illa verba: *dissimulare poteris* haec habet: « Talis dissimulatio loco probationis tacitae habetur, et merito, cum nullum subsit impedimentum. »

» sibi impenderent ob odium et persecutionem principis seu » magistratus acatholici aegre ferentis validitatem matrimonii » coram ministro haeretico initi in dubium revocari, » deinde emisit decretum: *Ad mentem*; mens autem fuit: « Ut rescribatur episcopo, coniuges de validitate matrimonii non dubitantes in bona fide esse relinquendos, neque a sacramentorum participatione arcendos fore: peculiare vero casus et circumstantias eorum, qui scrupulis super horum matrimoniorum validitate anguntur, oportere ab eodem episcopo distinctim exponi. »

Sed quid si ageretur de eo, qui conversus est, ac dubitaret de valore sui antea initi coniugii? Haec occurrit in cit. causa *Iprensi* §. *Coniuges* animadversio eius, qui tunc temporis erat a secretis: « Recens ad fidem conversi, si dubitantes de valore » matrimonii in haeresi coram ministro haeretico contracti, pastores seu confessarios suos consulant, num sibi licitum sit in eo coniugio sic inito permanere; inducendi omnino sunt, ut caute coram parochio catholico consensum renovent, ac ita matrimonium revalident. Quod si tuto et commode id fieri nequeat, non desunt DD. qui putant eis licere in usu matrimonii iam initi, non renovato consensu coram parochio catholico, perseverare, arbitantes, hanc opinionem veluti probabilem admitti posse, non obstante prop. ab Innocentio XI. proscripta, quae de sacramentis administrandis vel conficiendis et respective de matrimonio contrahendo, non vero de iam celebrato, loquitur.... Alii vero censent, praesertim, ut summus pontifex suprema sua auctoritate coniugibus conversis indulgeat in matrimonio celebrato coram ministro haeretico, etiam dicto consensu non iterato, permanere... et sane, sicut summus pontifex, concurrente legitima causa, potest matrimonium irritum propter defectum praesentiae proprii parochi, vel ob aliud quodvis impedimentum de iure tantum ecclesiastico, matrimonium dirimens *in radice* convalidare.... Ita ponderandum est, num id generali quopiam decreto fieri expediat pro casibus, quos ita generatim epis-